

Медији су последњих неколико година пуни вести о америчкој интервенцији у Ираку и Авганистану. Американци су велика сила и нашли су начина да убеди своју јавност да је војна интервенција неопходна из разних разлога и да се мора извршити. Мало упућенији знају да је држава Америка (као уосталом и Европа) устројена тако да је „политика слушкиња бизниса“ те да Американци ратују пре свега због својих државних интереса контроле снабдевања нафтом. Тиме заправо врло посредно штите интерес својих приватних нафтних компанија, и не само нафтних јер има и те како много и оних компанија које нису нафтне, али су заинтересоване за отпочињање бизниса у две поменуте земље (под заштитом своје државе и војске). Какве то има везе са нама? Па да бисмо то разјаснили, треба да се сетимо шта о томе каже проф др Јован Душанић: „Не треба да радимо шта нам они (тј. западне „пријатељске“ државе – примедба аутора чланка) кажу већ да радимо оно што они раде“. Не мислим да треба да било где одмах кренемо у рат да би штитили своје економске интересе јер за то пре свега нисмо ни војно ни политички спремни, али сигурно треба да се запитамо о суштини наше економске политике. Како то наши „учитељи“ ратују због интереса својих компанија а ми наше компаније продајемо њима и то проглашавамо апсолутно великим успехом у који наравно нико не сме да сумња? Да ли постоји нека доња граница и да ли баш све треба да распродамо? Да будем конкретан: да ли је Телеком Србија фирма која треба да се прода? Да ли је економски или страначки разлог у питању? Ипак је сличност са продајом дела Телекома Милошевићевог доба исувише очигледна са садашњом намером власти да посао продаје заврши једном за свагда: избори и останак на власти су главни подстицај.

Слична логика заштите државних економских интереса постоји и код решавања проблема насталих економском кризом која је потекла из Америке па се проширила на читав свет. Наиме, оно што се одмах примећује је да свака држава мора да се брине за себе и своје проблеме решава пре свега сама. То се односи и на Америку и на државе које нису удружене у државне заједнице попут ЕУ. Оне државе које су чланице ЕУ могу само до неке мере да се поуздају у ЕУ и њене мере економске помоћи, али већи део проблема треба да решавају саме (укључујући и успешно спровођења упутстава које добијају од институција ЕУ), при чему је већем броју чланица ЕУ евро као наднационална валута (коју не могу да директно контролишу и тиме се боре против кризе) више проблем него помоћ. Битније је да држава буде ефикасна и организована него ли да буде чланица ма какве међудржавне организације, макар то била и ЕУ. Дакле, може се рећи да и даље постоје националне државе које брину о својим националним економијама како знају и умеју, то се може посматрати као чињеница коју је светска криза тврдоглаво изнела на површину упркос „стручњацима“ који тврде да је време националних држава прошло. Осим тога, тврдње неких српских стручњака да неке државе (Америка пре свега) социјалистичким мерама спасавају своја посрнула предузећа и банке су беспредметна и нису вредна разматрања.

Слична логика заштите државних економских интереса постоји и код решавања проблема насталих економском кризом која је потекла из Америке па се проширила на читав свет. Наиме, оно што се одмах примећује је да свака држава мора да се брине за себе и своје проблеме решава пре свега сама.

Шта је то српска национална економија, ко или шта је чини? То је питање за које би био потребан посебан текст, али нисам сигуран да би ико могао да докаже њено постојање.

Како држава Србија брани српске економске интересе? Да ли је српска држава устројена тако да брани интересе својих предузећа, на начин (мање или више) сличан својим евроатлантским партнерима? Односно, да ли је устројена тако да извоз и извозне интересе својих предузећа ставља на прво место? То сигурно није случај, ако ништа друго то сада знамо по Телекому који је наше најпрофитабилније предузеће а продаје се испод цене која је ниска због светске кризе (можда нижа и преко 50%, непосредно после куповине Телекома Српске тадашњи директор Телекома изјавио је да Телеком Србија вреди више од 3 милијарде долара!). Захваљујући нашој политичкој елити ми не можемо да кажемо да је „српска политика слушкиња српског бизниса“ већ је ситауција заправо обрнута, предузећа која постоје у Србији у мањој су или већој мери „слушкиње“ српских политичара и служе да или директно финансирају њихове политичке кампање, да се политичари промовишу у медијима као неко ко је помогао пословање тих предузећа, или такође као места где ће се запослити њихови рођаци, пријатељи и партијски саборци. Све то нема апсолутно никакве везе са идеолошким евроатлантским идеалом тржишне економије којим су пуна уста наше неуспешне политичке елите и о коме тако горљиво причају дуги низ година. Узимајући у обзир чињеницу да је већина предузећа у Србији приватизована, тј. продата (при чему су најпрофитабилнија и већа предузећа углавном покуповали странци) може се тај процес посматрати као нешто сасвим супротно од оног што евроатлантски пријатељи раде за своја предузећа помажући им да се шире на тржишта других држава и тиме омогућавају да становници других држава раде на бољитку и побољшању стандарда грађана државе улагача. Односно, другачије речено, државе које су организовале своја предузећа да извозе и помажући им у томе у што већој мери су богате и имају велики стандард. Уосталом, у самој ЕУ има доста државних предузећа која су успешна. Кина је данас друга економија света а у њој постоји такође много државних предузећа која добро раде. Напослетку, приватизација није сама себи циљ, остаје само да се питамо којим су се стратешким циљевима управљали наши политичари када су продавали наша предузећа будзашто.

Да бисмо бацили светло како наши „учитељи демократије“ раде када су у питању

Пише: Милутин Варошанин
четвртак, 27 јануар 2011 22:51

телекомуникације, подсетићемо се како је то радио нама по злу познати председник Америке Бил Клинтон. Он је у својој првој председничкој кампањи (колико је то временски далеко!) промовисао тзв. „Information Superhighway“ (информациони аутопут). Тадашња америчка политичка врхушка је знала да Америка треба и мора да задржи примат у информационим (а то значи и телекомуникационим) технологијама и да ту држава треба да одигра битну улогу усмеравања и помагања америчког бизниса у томе. Наравно да је америчка држава у томе успела, између осталог јер и због те помоћи државе су њене компаније задржале примат у односу на остали део света и дан-данас. Ни данас се та улога америчке државе да помогне свом бизнису није променила, променили су се само начини помоћи и наравно нове су технологије. У ново време, Барак Обама је у својој председничкој кампањи промовисао тзв. „Broadband Initiative“, којим је одредио време за које ће и паре којима ће држава Америка помоћи да се висококвалитетан приступ Интернету обезбеди и изузетно високом проценту америчким грађанима. И све то лепо објашњено на www.broadband.gov.

Врло је занимљив и случај Велике Британије која ја, као добро организована држава, направила сличан план. Они су јавно рекли да се приватне телекомуникационе компаније боре за профит и да оне не могу да доведу брзи интернет у британска домаћинства онако брзо како би то биле потребе становника Британије (тј. богати би имали интернет брзине која им се прохте, остали колико могу да плате а то значи да ће они који нису занимљиви приватним компанијама (сиромашнији и они који живе у удаљеним и ретко насељеним подручјима) бити на репу догађања). У Британији сматрају да је могућност да њени грађани имају приступ брзом интернету нешто што повећава могућност за квалитетно школовање и налажење посла те сходно томе утиче на социјални статус. Зато је и британска држава одредила време за које ће и паре којима ће довести брзи интернет до највећег броја својих становника умањујући социјалну условљеност приступа брзом интернету.

Како држава Србија брани српске економске интересе? Да ли је српска држава устројена тако да брани интересе својих предузећа, на начин (мање или више) сличан својим евроатлантским партнерима? Односно, да ли је устројена тако да извоз и извозне интересе својих предузећа ставља на прво место?

Такође се треба осврнути на случај Финске, која је приступ брзом интернету прогласила темељним људским правом и одредила план којим ће се омогућити великом постотку Финаца квалитетан приступ. Финци су видели да се данас телекомуникације не састоје од телефона и телефонског броја већ је у питању много више од тога, па су реаговали онако како су сматрали за сходно.

Заједнички именитељ описаних начина државног решавања проблема приступа интернету што већем броју грађана је да се приступ брзом интернету сматра стратешки важним и да се не сме оставити случају или вољи приватних компанија.

Остаје да се види шта ће наша тренутна влада урадити на том плану, али је познато у каквој је беспарици наша држава и да одвајање иоле озбиљније своте за ове намене изгледа прилично неуверљиво. Односно, намеће се питање: да ли држава треба да отуђи компанију којом би знатно непосредније могла да утиче на развој брзог интернета у Србији, на начин којим то раде побројане (а и друге) државе? По чему су други путеви у Србији (копнени или ваздушни) више важни од „српских информационах аутопутева“? Да поново истакнем: продајом Телекома се великом броју становника Србије, нарочито оних који живе на селу и сиромашнијима, у великој мери смањује могућност јефтинијег школовања и могућност налажења боље плаћеног посла односно директно утиче на социјални статус.

Са економске тачке гледишта треба поменути још једну страну телекомуникационог бизниса. У општем случају то је доста увозно оријентисан бизнис. Увози се страна високотехнолошка опрема, та се опрема уграђује по местима где Телеком има своје испоставе, па се њеним коришћењем остварује приход. Наравно, у некој не много великој мери су то и производи које не увозимо (нпр. бакарни каблови) али да не бисмо сада разводњавали причу, довољно је рећи да је ова констатација тачна у врло великом постотку (поређење ради, врло слично као и код сваке фирме која се бави продајом рачунара: делови за рачунар су увозни и склапањем делова те продајом готових рачунара домаће фирме остварују профит). Одмах треба нагласити да се доласком страних фирми ништа на том плану неће променити: та увозна зависност ће се заправо и повећати. Све то што ће се увозити, имаће за последицу наплату услуга (које ће се понудити) у домаћој валути, а о покривености увоза извозом наравно нико не размишља. Другачије речено, држава ће својим извозом (паприке, парадајза...) да покрива тај увоз, што једно високо задуженој земљи као што је наша не може да буде добродошло: високозадужена држава треба да у што већој мери да подстиче извоз. Наравно, паметне и мудре нације су се већ одавно добро организовале и прилагодиле „европску телекомуникациону регулативу“ онако како њима одговара, те су већина страних великих телекомуникационих компанија свој увозни бизнис улагањем на страним тржиштима (тј. у другим државама) претвориле у извозни. Такву бизнис логику је следио и Телеком својим улагањима у Црној Гори и Републици Српској, па су телекомуникације и у нашим условима постале и извозни бизнис, што ће се продајом Телекома прекинути. Али је очигледно да наша влада има „виших и пречих“ интереса од извоза.

Заједнички именоване описаних начина државног решавања проблема приступа интернету што већем броју грађана је да се приступ брзом интернету сматра стратешки важним и да се не сме оставити случају или вољи приватних компанија.

Држава ће се формално позвати на „снижавање цена услуга и побољшање квалитета према крајњим корисницима“, али је права истина другачија: три оператора остају три оператора и апсолутно нема елементарне тржишне логике да ће цене ићи наниже. Квалитет услуга ће се повећати онолико колико је купац спреман да плати, а цена је нпр. у фиксној телефонији била дуго неекономска јер је држава контролисала и вештачки чинила ниском, тј. неекономском. Доласком страних оператора ће цене постати више, тј. економске. Економисти знају да се државни монополи много лакше контролишу него приватни (Небојша Катић: „Једна од кључних предности државног монопола и јесте у томе што се његове злоупотребе могу сузбити лакше него злоупотребе недодирљивих, приватних монопола.“), па је сва бука око „монопола“ Телекома и нетачна и злонамерна: врло се добро зна да Телеком има конкуренцију у мобилној телефонији и у интернету, да су му се у фиксној телефонији цене одржавале намерно ниским. Да још једном цитирам нашег уваженог стручњака Небојшу Катића: „Квалитет државних предузећа више говори о карактеру и квалитету државе него о супериорности једног или другог својинског облика, бар када су у питању тржишта на којима је конкурентност редуцирана.“ Али, хајка и галама око „монопола“ добро дође да се забашуре прави разлози продаје Телекома а одржи што већа сагласност бирачког тела са овом продајом. Зашто се не угледамо на „велике и мудре“ (како их назива Јово Рашковић) народе који су такву врсту „монопола“ (и то у време када је то био много већи монопол) претвориле у извоз? Французи су користећи такав монопол своју фирму Алкател довели до нивоа да је имала извоз телефонских централа од преко 150 милиона претплатника, слично важи и за немачки Сименс.

Осврнимо се и на гледишта виђенијих интелектуалаца који су јавно написали писмо против продаје Телекома упутивши га председнику Србије. Списак људи који су ставили свој потпис на тај документ је заиста импресиван, али је још импресивније то да онај коме је писмо упућено се није удостојио да на њега одговори. Не могу да то не повежем са чињеницом да је онај коме је то писмо намењено био својевремено постављен за министра за телекомуникације бивше држави Србије и Црне Горе. Једноставно се намеће поређење: изгледа да сматра да се толико „остручио“ током министровања да му је испод нивоа да одговори на такво, иначе врло стручно и аргументовано написано писмо.

Паметне и мудре нације су се већ одавно добро организовале и прилагодиле „европску телекомуникациону регулативу“ онако како њима одговара, те су већина страних великих телекомуникационих компанија свој увозни бизнис улагањем на страним тржиштима (тј. у другим државама) претвориле у извозни.

Иначе је продају као такву много лакше одрадити него понудити алтернативу у погледу даљег развоја и јачања компаније. Пре него се прода Телеком треба се запитати зашто се пре продаје не покуша да од Телекома направи глобална компанија, компанија која ће наставити да на страним тржиштима нуди услуге и направи извоз чиме ће јој цена порасти. Понављам, Телеком је почео са извозним активностима: направљене су инвестиције у Црној Гори (које су могле да буду и знатно веће да тадашња политичка врхушка имала слуха за даље ширење Телекома) и Републици Српској. То је ипак тек почетак (уз неизбежан упит колико су заправо та тржишта „страна“), могућности нису ни издалека исцрпљене, али држава не показује ни најмању могућу жељу да се развој компаније на том плану подржи а иде се на продају. Са стране гледано Телеком је кажњен тиме што је једини од свих јавних предузећа направио такву врсту куповине, заправо давши осталим јавним предузећима „домаћи задатак“ који они очигледно не могу да испуне (а и држава нема ни план ни амбиције за тако нешто). Продају је далеко лакше обавити а насупрот томе, за даље унапређење компаније треба имати знање које се не стиче партијским чланством. Врло је упадљиво да Телеком ништа није предузео да смањи трошкове пословања по било ком основу, а кредит од Сити банке (за куповину Телекома Српске) у време највеће кризе враћао је позајмицама од комерцијалних банака, што је онда било папрено скупо. Где је тада била држава да помогне при проналажењу јефтинијих кредита којих је сигурно било?

Телеком је иначе фирма у којој као технички стручњаци раде махом људи који су завршили електротехнику (мада наравно има и других али у мањој мери), која је као факултет доста популарна за студирање чак и у временима транзиције и кризе, као и конкуренције других послова који су у времену тржишта испливали као боље плаћени. По традицији тај факултет уписује доста људи који имају одличне резултате на разним средњошколским такмичењима из математике и физике, и процентуално доста људи који заврше математичку гимназију у Београду.

Може се без претеривања рећи да је тренутно Телеком препун јако образованих и паметних људи, чија се улога доласком нових власника мења из основа. Многи стручни послови се више неће радити у Телекому већ у некој централи далеко од Србије, и доста ће врло стручних инжењера морати да нађе посао на другом месту (па и у иностранству).

Може се без претеривања рећи да је тренутно Телеком препун јако образованих и паметних људи, чија се улога доласком нових власника мења из основа. Многи стручни послови се више неће радити у Телекому већ у некој централи далеко од Србије, и доста ће врло стручних инжењера морати да нађе посао на другом месту (па и у иностранству). Када је први пут објављено да ће се продати Телеком, онда је бојажљиво било напоменуто да постоји потреба да се Телеком трансформише, али да ће се то оставити страном партнеру. Заправо, та трансформација може да има негативне политичке последице па ће се оставити странцима да обаве тај „прљав“ посао. Међутим, неће се ни покушати да посао трансформације обаве наши стручњаци, којих Телеком сигурно има. Само по себи то не мора да значи отпуштање вишка радне снаге, приметимо да је нпр. Франс Телеком објавио да ће и у време кризе упослити велики број нових људи (чак до 10.000). И у нашем случају то не мора да значи отпуштање, већ можда нова радна места. Али за то треба дати шансу домаћим стручњацима да у датим околностима одаберу најбоље решење и заштите интересе Телекома и домаћих предузећа.

Заправо, знајући како Србија има неспособну и стерилну политичку елиту, може се рећи да је ова продаја напосто шамарчина српској техничкој елити. У своју техничку елиту српска политичка елита очигледно нема поверење, а још је много далеко од тога да зна да је искористи или јој омогући рад у својој држави. Али ако упоређујемо те две елите, врло се јасно намеће закључак да је заправо политичка елита та која је далеко више крива за српске историјске поразе и посртања и да по свој прилици изузетка неће бити ни у случају приватизације Телекома.